

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Janusz Wojtycza

Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej i Akademii Pedagogicznej

Na początku lat pięćdziesiątych do programów nauczania w szkołach średnich zostało wprowadzone przysposobienie wojskowe¹, w roku 1967 przekształcone w przysposobienie obronne². Przyjęto wówczas założenie, że kadra nauczycielska będzie rekrutować się spośród odpowiednio przygotowanych nauczycieli-oficerów rezerwy. Jednak takich kandydatów nie było zbyt wielu i dlatego powierzano również nauczanie osobom słabo przygotowanym. Wówczas władze oświatowe podjęły akcję podnoszenia kwalifikacji tych nauczycieli. Organizowano krótkie kursy doskonalące, specjalne zespoły metodyczne i samokształcenie, jednakże i te formy dokształcania okazały się niewystarczające.

W 1955 r. powołano na szczeblu Ministerstwa Oświaty komisję kwalifikacyjno-egzaminacyjną dla nauczycieli przysposobienia wojskowego. Komisja ta pracowała do roku 1960 w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. Do jej zadań należało organizowanie egzaminów, a także nadzór nad przygotowaniem nauczycieli przysposobienia wojskowego. Większość kursów tego typu była organizowana przez Studium Wojskowe WSP w Krakowie³. Przed wymienioną komisją egzamin dy-

¹ Uchwałą nr 95/52 Prezydium Rządu z dnia 1 III 1952 r. w sprawie organizacji przysposobienia wojskowego młodzieży.

² Zarządzenie Ministra Oświaty w porozumieniu z Ministrem Obrony Narodowej nr P I-4120-Obr.-17/66 z dnia 23 lutego 1966 r. w sprawie programu przysposobienia obronnego w szkołach średnich [za:] J. Ziarkowski, *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w latach 1973–1985*, [w:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1973–1985*, red. S. Zabdyrski, Kraków 1987, s. 8.

³ Kierownikami Studium Wojskowego WSP w Krakowie w tym okresie byli płk Władysław Turkawski (1956–1965), płk Władysław Mikołajewski (1965–1968), płk Władysław Rosiek (1968–1973). *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Kraków 1981, s. 295–296.

plomowy złożyło i otrzymało dyplom stwierdzający nabycie uprawnień do nauczania przysposobienia wojskowego w szkołach średnich 713 nauczycieli z całej Polski⁴. Kwalifikacje te były uznawane przez władze szkolne przy wymiarze uposażenia jako równorzędne ze studiami wyższymi I stopnia.

W roku 1961 stwierdzono brak kandydatów mających odpowiednie warunki do złożenia egzaminu kwalifikacyjnego. Również dotychczasowy system kształcenia wobec dalszego braku kadry uznano za niewystarczający. W roku 1962 przystąpiono do utworzenia na bazie Studium Wojskowego WSP w Krakowie kierunku, na którym mieli być kształceni nauczyciele biologii z przysposobieniem wojskowym. Otrzymano etaty i fundusze na zakup umundurowania. Jednak do naboru na kierunek nie doszło z powodu trudności lokalowych Uczelni. Rozważano również wówczas realizację tego projektu w ramach II Studium Nauczycielskiego w Krakowie⁵.

Przez następne osiem lat nie przybywało w szkołach nauczycieli przygotowanych do nauczania przysposobienia wojskowego. Sytuacja ta, a również wprowadzenie do programów szkół przysposobienia obronnego i obowiązku organizowania szkolnych oddziałów samoobrony, stała się przyczyną powołania 1 X 1968 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie Roczego Studium Przysposobienia Obronnego dla nauczycielek, absolwentek kierunków nauczycielskich wyższych uczelni.

W roku akademickim 1968/69 studium ukończyły 33 słuchaczki, uzyskując tytuł podchorążego i stopień kaprala oraz uprawnienia instruktora Powszechnej Samoobrony I stopnia i instruktora PCK III stopnia. Dowódcą kursu–opiekunem był ppłk Jan Hajny. W następnym roku akademickim 1969/1970 studium ukończyło 51 słuchaczek, a jego dowódcą–opiekunem był mjr S. Straczyński⁶. W roku 1970/71 Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego zawiesiło działalność studium⁷.

Równoległe z drugim studium otwarto kierunek studiów geografii z przysposobieniem obronnym. Były to trzyletnie studia zawodowe (WSN). Studenci byli zorganizowani w kompaniach i plutonach. Dowódcą kompanii stanowiącej pierwszy rocznik studentów tego kierunku był ppłk mgr inż. Kazimierz Trofimiuk, a kolejnych roczników rozpoczynających studia mjr mgr Ireneusz Jabłecki i mjr mgr Włodzimierz Wielogórski. Początkowo w kształceniu studentów tego kierunku brali udział prawie wszyscy oficerowie Studium Wojskowego WSP, w roku 1970 został wydzielony zespół oficerów pod kierunkiem ppłk mgr Zdzisława Ogonowskiego, zajmujący się kształceniem studentów tego kierunku. Zorganizowano wzorcową pracownię przysposobienia obronnego, wykonano wiele pomocy naukowych, udoskonalono system praktyk, zwłaszcza na obozach młodzieżowych. W wyniku tych

⁴ T. Siuda, *Stan i perspektywy rozwojowe kwalifikacji nauczycieli przysposobienia wojskowego*, praca doktorska, WAP Warszawa 1975, s. 87; Z. Ogonowski i B. Pędzik, *Studium Wojskowe*, [w:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie w latach 1961–1971. Główne kierunki działalności dydaktycznej i naukowej*, Kraków 1973, s. 287–288, podają liczbę 650 nauczycieli.

⁵ Tamże, s. 288.

⁶ T. Siuda, *Stan i perspektywy...*, s. 87.

⁷ Tamże, s. 289–290.

działań Studium Wojskowe WSP zostało uznane przez Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego za przodujące i wiodące w tej dziedzinie⁸. Łącznie studia dzienne zawodowe w zakresie geografii z wychowaniem obronnym prowadzone w latach 1969/70–1974/75 ukończyło 207 absolwentów⁹.

Rok	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74	1974/75
Liczba studentów	65	133	172	196	117	63

Tabela 1. Studenci kierunku geografia z przysposobieniem obronnym

Źródło: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Kraków 1981, s. 321.

Rok	1972	1973	1974	1975	Razem
Liczba absolwentów	38	56	50	63	207

Tabela 2. Absolwenci kierunku geografia z przysposobieniem obronnym

Źródło: S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego*, Kraków 1988, s. 337.

Od roku 1973 nastąpił powrót do jednolitych studiów magisterskich czteroletnich dziennych i zaocznych. Równocześnie wstrzymano nabór na studia trzyletnie zawodowe¹⁰. Było to związane z planowanym wprowadzeniem powszechnej szkoły średniej w Polsce¹¹. W roku akademickim 1973/74 Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Krakowie rozpoczęła kształcenie na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego. W związku z tym powołano Zakład Wychowania Obronnego wchodzący w skład Instytutu Nauk Pedagogicznych z kierownikiem płk mgr Bolesławem Smętkiem¹². Kadre ZWO stanowili pracownicy wojskowi: płk mgr Zdzisław Ogonowski, ppłk mgr Bronisław Pędzik, ppłk mgr Kazimierz Trofimiuk, ppłk mgr Jan Ziarkowski, mjr Ireneusz Jabłecki i mjr mgr Kazimierz Suchoń. Ponadto do Zakładu

⁸ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w 40 roku działalności*, opr. F. Kiryk, Kraków 1986, s. 143; Z. Ogonowski, B. Pędzik, *Studium Wojskowe...*, s. 290–291.

⁹ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1946–1981*, red. Z. Ruta, Kraków 1981, s. 321, 352–353. Por. *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego...*, s. 337.

¹⁰ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] 40 roku działalności*, s. 143.

¹¹ S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego*, Kraków 1988, s. 129 i n.

¹² Płk mgr B. Smętek był uprzednio kierownikiem cyklu przedmiotów społeczno-politycznych WSO Wojsk Łączności w Zegrzu. Od czerwca 1975 r. do czerwca 1980 r. kierownikiem Zakładu Wychowania Obronnego był ppłk mgr Zdzisław Ogonowski. M. Balcerowiek, *Chronologia ważniejszych wydarzeń w działalności Zakładu Wychowania Obronnego WSP w Krakowie w latach 1973–1985*, [w:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego...*, s. 113–114.

zostali przydzieleni pracownicy cywilni: dr Irena Isterewicz, dr Marian Śnieżyński i mgr Oktawian Berezowski¹³. Do zadań Zakładu należała organizacja i prowadzenie działalności kształcącej i naukowo-badawczej związanej z nowo uruchomionymi studiami.

Plan czteroletnich dziennych studiów na kierunku pedagogiki w zakresie wychowania obronnego obejmował 34 przedmioty o łącznym wymiarze 3000 godzin¹⁴. Z tego na przedmioty kierunkowe przeznaczono 2400 godzin, na przedmioty specjalistyczne – wychowanie obronne – 600 godzin (20%). Przygotowanie specjalistyczne obejmowało przedmioty: problemy polityczno-obronne, wiedza techniczno-obronna, strzelectwo, terenoznawstwo, przysposobienie medyczno-sanitarne i dydaktyka szczegółowa przysposobienia obronnego. Były one uzupełniane zajęciami do wyboru. Niewielką liczbę godzin przeznaczonych początkowo na przygotowanie specjalistyczne uzupełniono następnie praktykami pedagogicznymi, podporządkowanymi celom dydaktyki przysposobienia obronnego¹⁵.

Rozwinięty w latach 1974–1977 program praktyk stał się ważną formą kształtowania u studentów umiejętności dydaktyczno-wychowawczych. Istotne znacznie w rozwijaniu ich umiejętności społecznego działania miały obozy, odbywające się od 1976 r. w Bieszczadach w ramach harcerskiej Operacji „Bieszczady-40”¹⁶. Ogółem czteroletnie studia dzienne magisterskie na kierunku pedagogiki w zakresie wychowania obronnego ukończyło 294 absolwentów¹⁷.

Rok	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Razem
Liczba	30	44	58	49	30	21	24	17	14	7	294

Tabela 3. Absolwenci czteroletnich magisterskich studiów dziennych na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego

Źródło: S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego*, Kraków 1988, s. 338.

W latach 1977–1980 model kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego ulegał istotnym zmianom. Do najważniejszych należały: opracowanie i wdrożenie

¹³ Zarządzenie Rektora (Nr RS-02/122/74) z dnia 1 stycznia 1974 r. dot. powołania Zakładu Wychowania Obronnego w ramach Instytutu Nauk Pedagogicznych WSP w Krakowie, [w:] *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (1946–1981)*, cz. 1, red. Z. Ruta, Kraków 1982, s. 145–146.

¹⁴ *Program nauczania. Przedmioty z zakresu wychowania obronnego. Kierunek: pedagogika. Specjalność: pedagogika w zakresie wychowania obronnego. Jednolite studia magisterskie dzienne* [wyd. MNSWiT], Warszawa 1974, s. 8 [za:] S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój...*, s. 133.

¹⁵ Tamże, s. 134.

¹⁶ Tamże, s. 136. Do 1984 r. 19 studentów ZWO zostało nagrodzonych za wyróżniający się udział w operacji przyznawaną przez wojewodę przemyskiego odznaką „Zasłużonego Bieszczadom”. M. Balcerowiek, *Chronologia ważniejszych wydarzeń...*, s. 114.

¹⁷ Tamże, s. 338.

nowego programu kształcenia specjalistycznego, znaczne zmniejszenie liczby studiujących, będące wynikiem decyzji Ministerstwa Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki o zmniejszeniu limitów przyjęć do 40% stanu poprzedniego, doskonalenie systemu selekcji kandydatów na studia w takim kierunku, aby trafiały na nie osoby posiadające pewien zasób doświadczeń z pracy w LOK czy ZHP, wprowadzenie nowych przedmiotów, np. metodyki wychowania w ZHP. Studenckie Koło Naukowe Wychowania Obronnego było inicjatorem odbywających się od roku 1978 corocznie obchodów Dnia Podchorążego¹⁸. Nie powiodły się próby zwiększenia liczby godzin przeznaczonych na przedmioty specjalistyczne. Przeciwnie, w 1981 r. Departament Studiów MNSWiT zmniejszył liczbę godzin przeznaczonych na przedmioty obronne do 450 godzin tj. 15%. Doprowadziło to do opracowania nowego programu studiów i zmiany nazwy kierunku na wychowanie obronne¹⁹.

W 1973 r. powołano także dwuletnie studia dzienne i zaoczne magisterskie na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego dla absolwentów studiów pierwszego stopnia ukończonych na kierunkach dwuprzedmiotowych oraz czteroletnie studia magisterskie zaoczne na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego dla nauczycieli przysposobienia obronnego nie posiadających wykształcenia akademickiego²⁰. W 1975 r. powierzono Zakładowi prowadzenie Studium Fakultatywnego Metodyki Wychowania Harcerskiego²¹. Studium było prowadzone do roku 1987/88.

Zdecydowaną większość studiujących na studiach czteroletnich, zwłaszcza po 1977 r., stanowili czynni nauczyciele przysposobienia obronnego o co najmniej kilkuletnim stażu pracy i nauczający wyłącznie lub głównie przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych. Ich liczba wynosiła ponad 80%. W późniejszych latach liczba ta uległa zmniejszeniu. Pozostałą część studentów stanowili oficerowie zawodowi, głównie wykładowcy studiów wojskowych na uczelniach, pracownicy zespołów ds. obronnych w kuratoriach oraz pracownicy instytucji paramilitarnych. Pod koniec lat siedemdziesiątych coraz więcej było nauczycieli szkół podstawowych, uzupełniających jedynie pensum godzinami przysposobienia obronnego. Na studiach dwuletnich dominowali absolwenci kierunku geografii z przysposobieniem obronnym, ludzie młodzi, głównie kobiety²².

Program studiów czteroletnich zaocznych obejmował bloki: przedmiotów społeczno-politycznych i filozoficznych w wymiarze 60 godzin oraz przedmiotów kierunkowych – 735 godzin, co stanowiło prawie 85% ogólnej liczby godzin zajęć. Nadto

¹⁸ S. Mazur, *Obrzędowość i nawiązywanie do tradycji w kształceniu nauczycieli wychowania obronnego w krakowskiej WSP*, „Przysposobienie Obronne w Szkole” 1984, nr 2, s. 154–155.

¹⁹ S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój...*, s. 139–140.

²⁰ Tamże, s. 140–141.

²¹ J. Ziarkowski, *Kształcenie nauczycieli...*, s. 16. Por. S. Mazur, A. Weysenhoff, J. Wojtyca, *Studium Fakultatywne Metodyki Wychowania Harcerskiego Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Krakowie*, Kraków 1986.

²² S. Zabdyrski, *Powstanie i rozwój...*, s. 142–144.

20 godzin przeznaczono na nadobowiązkowy lektorat języków obcych. Należy jednak zaznaczyć, że pod pojęciem przedmiotów kierunkowych umieszczono zarówno przedmioty specjalizacyjne, jak i pedagogiczno-psychologiczne. Wśród nich na przedmioty specjalizacyjne przypadało zaledwie 195 godzin, tj. ok. 22% czasu wszystkich zajęć. Nie sprzyjało to dobremu przygotowaniu nauczycieli przysposobienia obronnego, choć z drugiej strony szerokie potraktowanie przedmiotów pedagogiczno-psychologicznych znacznie poszerzało merytoryczne kompetencje absolwentów. Początkowo wady programu nie wpływały w sposób istotny na rezultaty kształcenia, większość słuchaczy stanowili bowiem doświadczeni nauczyciele przysposobienia obronnego. Jednak z czasem, kiedy zwiększyła się liczba osób o niższych kwalifikacjach, stało się to widoczne i spowodowało konieczność zmian programowych i organizacyjnych dokonanych w 1983 r.²³ Łącznie studia czteroletnie zaoczne na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego ukończyło 412 osób²⁴.

Rok	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Razem
Liczba	35	56	81	44	29	25	26	26	30	19	41	412

Tabela 4. Absolwenci czteroletnich magisterskich studiów zaocznych na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego

Źródło: S. Zabdryski, *Powstanie i rozwój studiów nauczycielskich przysposobienia obronnego*, Kraków 1988, s. 338.

Również na układzie i treściach programów studiów dwuletnich zaważyło związanie specjalizacji z pedagogiką. Uznano, że słuchacze uzyskali gruntowną wiedzę merytoryczną na studiach pierwszego stopnia, w związku z tym tematykę tę ograniczono do minimum, a po dwóch latach w ogóle skreślono z programu studiów przedmioty kierunkowe²⁵. Było to niekorzystne, zwłaszcza że słuchaczami byli ludzie młodzi, bez praktyki w zawodzie nauczycielskim. Studia te organizacyjnie włączono do Instytutu Nauk Pedagogicznych i kadra Zakładu Wychowania Obronnego nie miała wpływu na organizację procesu kształcenia²⁶. Łącznie dwuletnie studia magisterskie na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego ukończyło 277 absolwentów, w tym 63 w trybie dziennym i 214 w trybie zaocznym²⁷.

²³ Tamże, s. 145–146.

²⁴ Tamże, s. 339.

²⁵ Program nauczania przedmiotów specjalizacyjnych obejmował na studiach dwuletnich dziennych 420 godz., a na studiach zaocznych 60 godz. *Dwuletnie studia magisterskieienne (zaoczne) dla absolwentów WSN* [wyd. MNSWiT], Warszawa 1974, s. 1, [za:] S. Zabdryski, *Powstanie i rozwój...*, s. 148. Por. W. Kondrat, *Kształcenie nauczycieli przysposobienia obronnego na studiach zaocznych*, [w:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego...*, s. 97–105.

²⁶ *Dwuletnie studia magisterskie zaoczne dla absolwentów WSN* [wyd. MNSWiT], Warszawa 1974, za: S. Zabdryski, *Powstanie i rozwój...*, s. 145, 148.

²⁷ *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego...*, s. 123.

studia /rok	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	Razem
dzienne	22	15	26	–	–	–	–	–	–	–	–	–	63
zaoczne	27	22	20	24	25	18	10	20	16	27	2	3	214
Razem	49	37	46	24	25	18	10	20	16	27	2	3	277

Tabela 5. Absolwenci dwuletnich magisterskich studiów dziennych i zaocznych na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego

Źródło: *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1973–1985*, red. S. Zabdyrski, Kraków 1987, s. 123.

W kwietniu 1980 r. kierownikiem Zakładu Wychowania Obronnego mianowany został ppłk dr Stefan Zabdyrski²⁸, a nieco później przybył do Zakładu ppłk dr Marek Balcerowiak. W tym samym roku stopień doktora nauk humanistycznych uzyskał w WSP w Krakowie ppłk Jan Ziarkowski, zaś w roku następnym ppor. rez. Sławomir Mazur²⁹.

W roku 1981/82 uruchomiono studia podyplomowe dla absolwentów kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego. Stwierdzono, że ok. 60% treści programowych uległo zmianie, dlatego na studia te rekrutowano absolwentów, którzy ukończyli studia przed kilku laty. W pierwszym roku zrekrutowano ok. 30 słuchaczy. Studia trwały dwa semestry; w ciągu 230 godzin realizowano osiem przedmiotów, za podstawową uznano problematykę wynikającą z potrzeb praktyki szkolnej. Najważniejsze miejsce zajmowała dydaktyka przysposobienia obronnego w wymiarze 70 godzin, z czego znaczną część zajęć prowadzono w szkole ćwiczeń, na pozostałe przedmioty przeznaczono po 20–30 godzin zajęć³⁰.

W styczniu 1982 r. został rozwiązany Instytut Nauk Pedagogicznych, w jego miejsce powstały samodzielne jednostki, a wśród nich Samodzielny Zakład Pedagogiki z Wychowaniem Obronnym, w którym pracowali dr Marek Balcerowiak, mgr inż. Władysław Kondrat, dr Sławomir Mazur, Krystyna Sokółowska, dr Paweł Tyrała, mgr Ryszard Wroński, dr Stefan Zabdyrski i dr Jan Ziarkowski³¹. Jeszcze w paź-

²⁸ Stefan Zabdyrski, dr historii (UMCS 1975), mianowany docentem w 1984 r., członek Zespołu Wychowania Obronnego Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN oraz komisji programów szkolnych przysposobienia obronnego Instytutu Programów Szkolnych w Warszawie. *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] w 40 roku działalności*, s. 65.

²⁹ S. Mazur, *Problematyka wychowania patriotyczno-obronnego w badaniach naukowych Samodzielnego Zakładu Wychowania Obronnego krakowskiej WSP*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, t. 132:1990, s. 29; M. Balcerowiak, *Chronologia ważniejszych wydarzeń...*, s. 115.

³⁰ S. Zabdyrski, J. Ziarkowski, *Studia podyplomowe wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne w Szkole” 1982, nr 2, s. 140–147.

³¹ Zarządzenie Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Nr R-1(82) z dnia 4 stycznia 1982 r. w sprawie zmian organizacyjnych Uczelni; Zarządzenie Dziekana Wydziału Humanistycznego (Nr 2/WH/82) z dnia 5 stycznia 1982 r. w sprawie przyporządkowania personalnego pracowników Instytutu Nauk Pedagogicznych, [w:] *Źródła do dziejów Wyższej Szkoły Pedago-*

dzienniku tego samego roku została przywrócona poprzednia nazwa zakładu – Zakład Wychowania Obronnego³².

W dniach 14–15 maja 1982 r. Zakład Wychowania Obronnego był organizatorem pierwszej konferencji naukowej nt. modyfikacji studiów dla nauczycieli przysposobienia obronnego. W obradach uczestniczyli przedstawiciele Rady Naukowej MON, ministerstw Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Oświaty i Wychowania, Zespołu Wychowania Obronnego Komisji Nauk Pedagogicznych PAN oraz przedstawiciele licznych środowisk naukowych z całego kraju³³.

Od roku 1982/83 wprowadzono pięcioletnie magisterskie studia stacjonarne na kierunku wychowanie obronne. Równocześnie prowadzono studia podyplomowe dwusemestralne, a w latach następnych trzysemestralne dla nauczycieli wychowania obronnego. W roku 1983/84 rozpoczęto także pięcioletnie magisterskie studia zaoczne na kierunku wychowanie obronne. Studia te zastąpiły czteroletnie studia na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego³⁴.

Program studiów na studiach dziennych i zaocznych przewidywał realizację treści zawartych w dwu blokach przedmiotowych – ogólnopedagogicznym i specjalistycznym (kierunkowym). Większość przedmiotów bloku kierunkowego miała charakter praktyczny i metodyczny. Zasadniczą rolę w przygotowaniu studentów do pracy w charakterze nauczycieli przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych przyznano dydaktyce przysposobienia obronnego i praktyce pedagogicznej realizowanej w szkołach. Przygotowano i wydano drukiem szczegółowe programy kształcenia na studiach dziennych i zaocznych³⁵.

Objemowały one następujące przedmioty specjalistyczne: polska myśl wojsko-obronna, najnowsza historia Polski, psychologia wojny i obronności, dydaktyka przysposobienia obronnego, wychowanie obronne młodzieży, system obrony cywilnej PRL, sprzęt i zasady działania sił OC, przysposobienie medyczno-sanitarne, podstawy taktyki ogólnowojskowej, regulaminy i ceremoniał wojskowy, podstawy strzelectwa, wybrane problemy terenoznawstwa, dydaktyka przysposobienia obron-

gicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. 1982–1996, cz. III, red. J. Krukowski, Z. Ruta, Kraków 1996, s. 13, 15–16.

³² Zarządzenie Rektora Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie (Nr R-11/82) z dnia 20 października 1982 r. w sprawie zmiany nazwy Samodzielnego Zakładu Pedagogiki z Wychowaniem Obronnym, [w:] *Źródła do dziejów [...] 1982–1996, s. 23.*

³³ M. Balcerowiak, *Chronologia ważniejszych wydarzeń...*, s. 116. Por. *Modyfikacja studiów nauczycieli przysposobienia obronnego. Materiały z I krajowej konferencji naukowej (14–15 maja 1982)*, red. J. Ziarkowski, Kraków 1984.

³⁴ M. Balcerowiak, *Chronologia ważniejszych wydarzeń...*, s. 116–117.

³⁵ *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów – wychowanie obronne (Jednolite studia magisterskie dzienne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, red. B. Lewczuk, S. Zabdyrski, Warszawa 1985; *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów – wychowanie obronne (Jednolite studia magisterskie dzienne w Zakładach Wychowania Obronnego w Bydgoszczy i Krakowie)*, red. B. Lewczuk, J. Ignatiuk, Warszawa 1986.

nego. Łącznie na przedmioty tego bloku przewidziano na studiach dziennych 915, a na studiach zaocznych 440 godzin³⁶.

Studia podyplomowe wychowania obronnego, trwające trzy semestry, były przeznaczone dla czynnych nauczycieli z wyższym wykształceniem, nauczających przysposobienia obronnego w szkołach ponadpodstawowych, a nie posiadających przygotowania specjalistycznego, uzyskanego poprzez ukończenie studiów wyższych na kierunku pedagogiki w zakresie wychowania obronnego lub na kierunku wychowania obronnego. W wyjątkowych przypadkach mogli być na nie przyjmowani również wykładowcy przedmiotów obronnych studiów wojskowych szkół wyższych. Naboru kandydatów dokonywały zespoły ds. obronnych kuratoriów oświaty i wychowania zgodnie z limitami ustalonymi przez Departament Spraw Obronnych MEN³⁷.

W programie dwuletnich studiów podyplomowych przewidziano następujące przedmioty: przysposobienie medyczno-sanitarne, obrona cywilna kraju, geografia i topografia wojskowa, strzelectwo sportowe, historia wojskowości, współczesne siły zbrojne i technika wojskowa, regulaminy i musztra, problemy polityczno-obronne, techniczne środki nauczania, elementy informatyki, współczesne problemy pedagogiki (w formie wykładu monograficznego), psychologia wychowania obronnego młodzieży, metodyka wychowania obronnego młodzieży szkolnej, metodyka sportów obronnych i organizacja turystyki, dydaktyka przysposobienia obronnego, metodologia badań pedagogicznych. Łącznie z seminarium dyplomowym studium obejmowało 560 godzin zajęć³⁸.

Rok	1983	1984	1985	1986	Razem
liczba absolwentów	27	15	14	19	75

Tabela 6. Absolwenci studiów podyplomowych wychowania obronnego w latach 1983–1986

Źródło: Księgi słuchaczy studiów podyplomowych Wydziału Humanistycznego WSP w Krakowie [za:] *Studia pedagogiczne w zakresie wychowania obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie w latach 1973–1985*, red. S. Zabdyrski, Kraków 1987, s. 341.

W roku 1987 zmieniono nazwę kierunku studiów na: pedagogika w zakresie specjalności wychowanie obronne³⁹.

³⁶ *Program kształcenia nauczycieli...*, red. B. Lewczuk, S. Zabdyrski, Warszawa 1985, s. 7; *Program kształcenia nauczycieli...*, red. B. Lewczuk, J. Ignatiuk, Warszawa 1986, s. 5.

³⁷ *Dwuletnie studium podyplomowe wychowania obronnego. Założenia organizacyjne i program nauczania*, opr. S. Zabdyrski, Kraków 1988, s. 5.

³⁸ Tamże, s. 10.

³⁹ S. Mazur, *Przygotowanie do zawodu nauczycieli PO w krakowskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1993, nr 2, s. 114.

Rok	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Limit miejsc	20	30	30	25	35	25	30	30	30
Liczba osób na miejsce	1,3	1,5	1,8	2,5	3,8	2,5	2,8	2,1	2,2

Tabela 7. Zainteresowanie studiami stacjonarnymi na kierunku pedagogika w zakresie wychowania obronnego w latach 1982–1990

Źródło: *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, red. Z. Ruta, Kraków 1996, s. 329.

Rok	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	2000	2001	2002	2003	Razem
liczba	18	23	35	17	10	30	37	28	23	24	19	21	24	309

Tabela 8. Absolwenci pięcioletnich magisterskich studiów dziennych na kierunku pedagogika – specjalność wychowanie obronne

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Księgi zaliczeń studentów Pedagogiki z Wychowaniem Obronnym z lat 1987–2003.

Uwagi: Stan na 10 X 2003 r.

W latach 1996–1999 nie było absolwentów kierunku, z uwagi na brak rekrutacji w latach 1991/92–1994/95.

W roku 1986 w Samodzielnym Zakładzie Wychowania Obronnego pracowali: kierownik płk doc. dr Stefan Zabdyrski, płk doc. dr Jan Ziarkowski, płk dr Marek Balcerowiak, ppłk dr Paweł Tyrała, kpt dr Sławomir Mazur, ppłk mgr Ryszard Wroński, ppłk mgr inż. Władysław Kondrat, mgr Pelagia Szybka, mgr Danuta Topa, mgr Janusz Wojtycza i pracownik inżynierjno-techniczny p. Krystyna Sokołowska⁴⁰. W latach 1986–1990 w ramach Centralnego Ośrodka Metodycznego Studiów Nauczycielskich funkcjonował również Zespół Kierunkowy Pedagogiki Obronnej skupiający 23 osoby, w tym 3 profesorów, 2 docentów, 9 doktorów i 9 magistrów⁴¹.

W dniach 23–24 września 1988 r. odbyła się konferencja naukowa nt. „Stan i przyszłość kształcenia w zakresie przysposobienia obronnego”, zorganizowana przez Zakład Wychowania Obronnego. W konferencji uczestniczyło 120 osób. Wygłoszono 6 referatów w sesji plenarnej, a w sekcjach problemowych przedstawiono 27 referatów, komunikatów i sprawozdań⁴².

⁴⁰ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] w 40 roku działalności*, s. 64.

⁴¹ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie w latach 1982–1996*, red. Z. Ruta, Kraków 1996, s. 279.

⁴² Por. R. Wroński, *Ogólnopolska konferencja naukowa na temat „Stan i przyszłość kształcenia w zakresie przysposobienia obronnego” Kraków, WSP, 23–24 września 1988*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, t. 132:1990, s. 133–142.

W grudniu 1988 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy pt. „Problemy wychowania obronnego młodzieży studiującej” otrzymał płk dr Paweł Tyrała⁴³, po czym w styczniu 1989 r. został wyznaczony na stanowisko docenta. Od września 1989 do czerwca 1991 kierował on Zakładem Wychowania Obronnego⁴⁴.

We wrześniu 1990 r. stopień doktora habilitowanego na podstawie pracy pt. „Wychowanie dla obronności kraju w Związku Harcerstwa Polskiego” uzyskał mjr dr Sławomir Mazur⁴⁵. Od czerwca 1991 r. w stopniu ppłk pełnił on obowiązki kierownika Zakładu Wychowania Obronnego.

W roku 1990 zostały opracowane i ukazały się drukiem *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów Pedagogika z Wychowaniem Obronnym (studia dzienne)* i *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów Pedagogika z Wychowaniem Obronnym (studia zaoczne)*⁴⁶. W tym samym roku ukazało się opracowanie pt. *Wybrane problemy dydaktyki przysposobienia obronnego. Materiały pomocnicze dla nauczycieli i studentów* przygotowane przez zespół pracowników Zakładu Wychowania Obronnego⁴⁷ oraz „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” pt. „Prace z Wychowania Obronnego I” prezentujący artykuły pracowników Zakładu Wychowania Obronnego⁴⁸.

Liczący wówczas 7 nauczycieli akademickich (w tym: 1 docent, 1 adiunkt, 4 starszych wykładowców, 1 asystent). Samodzielny Zakład Wychowania Obronnego⁴⁹ pod kierownictwem doc. dr hab. Sławomira Maura z dniem 1 VII 1991 r. uległ likwidacji. Na jego miejsce powołano Zakład Wychowania Obronnego w Katedrze Pedagogiki. Zakład prowadził w tym czasie pięcioletnie studia dzienne i zaoczne o kierunku pedagogika w zakresie specjalności wychowanie obronne. W związku z przeobrażeniami oświatowymi i społeczno-politycznymi w kraju i brakiem unormowań prawnych funkcjonowania na terenie szkół przedmiotu przysposobienie obronne od roku 1991/92 została wstrzymana rekrutacja na ten kierunek. Ostatni absolwenci opuścili uczelnię w czerwcu 1995 r.⁵⁰

16 I 1992 r. Minister Edukacji Narodowej podjął decyzję o utworzeniu w strukturze WSP w Krakowie Wydziału Pedagogicznego, w skład którego weszła Katedra

⁴³ P. Tyrała, *Problemy wychowania obronnego młodzieży studiującej*, Kraków 1988.

⁴⁴ Archiwum Akademii Pedagogicznej w Krakowie,teczka personalna płk doc. dr hab. P. Tyrały.

⁴⁵ S. Mazur, *Wychowanie dla obronności kraju w Związku Harcerstwa Polskiego*, Kraków 1990.

⁴⁶ *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów Pedagogika z Wychowaniem Obronnym (studia dzienne)*, Warszawa–Kraków 1990; *Program kształcenia nauczycieli przysposobienia obronnego. Kierunek studiów Pedagogika z Wychowaniem Obronnym (studia zaoczne)*, Warszawa–Kraków 1990.

⁴⁷ *Wybrane problemy dydaktyki przysposobienia obronnego. Materiały pomocnicze dla nauczycieli i studentów*, red. J. Ziarkowski, R. Wroński, Kraków 1990.

⁴⁸ „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie”, t. 132:1990.

⁴⁹ Zarządzenie Rektora WSP w Krakowie Nr R-11/91 z 19 VI 1991 r. w sprawie zmian w strukturze organizacyjnej Uczelni, [w:] *Źródła do dziejów*, cz. III, s. 52.

⁵⁰ S. Mazur, *Przygotowanie do zawodu nauczycieli PO...*, s. 115; *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] w latach 1982–1996*, s. 128–129.

Pedagogiki, w tym Zakład Wychowania Obronnego. Wydział podjął działalność organizacyjną z dniem 15 IV 1992 r., a dydaktyczną z dniem 1 IX 1992 r.⁵¹

W roku 1993/94 otwarto trzyletnie zaoczne studia zawodowe o kierunku pedagogika w zakresie specjalności wychowanie obronne. Następnie w lutym 1994 r. zorganizowano 2,5-letnie studia magisterskie w zakresie pedagogiki z wychowaniem obronnym dla oficerów Wojska Polskiego i Państwowej Straży Pożarnej. W pierwszym roku studia na tym kierunku podjęło 30 osób. W czasie kolejnej rekrutacji na początku 1995 r. przyjęto 50 osób. Ponowne otwarcie pięcioletnich studiów dziennych na kierunku pedagogiki z wychowaniem obronnym nastąpiło w roku akademickim 1994/95. W roku tym przyjęto 30 kandydatów⁵². W roku 1997/98 otwarto dwuletnie magisterskie zaoczne studia uzupełniające.

Rok	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Razem
Liczba	16	40	28	24	31	33	32	39	243

Tabela 9. Absolwenci trzyletnich zawodowych studiów zaocznych na kierunku pedagogika – specjalność wychowanie obronne

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Księgi dyplomów z lat 1991/92–1998/99 i od 1999/2000.

Uwagi: Stan na 16 X 2003 r.

Rok	1996	1997	1999	2000	2001	2002	2003	Razem
liczba	26	47	24	21	23	17	19	177

Tabela 10. Absolwenci 2,5-letnich magisterskich studiów zaocznych na kierunku pedagogika – specjalność wychowanie obronne dla oficerów WP i PSP

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Księgi dyplomów z lat 1991/92–1998/99 i od 1999/2000.

Uwagi: W r. 1998 nie było absolwentów, ponieważ pierwsze dwa roczniki zaczynały studia w połowie roku akademickiego, a od trzeciego roku prowadzenia studiów zmieniono termin rozpoczynania studiów na początek roku akademickiego.

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	Razem
Liczba	30	23	15	21	56	145

Tabela 11. Absolwenci dwuletnich magisterskich studiów zaocznych na kierunku pedagogika – specjalność wychowanie obronne

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Księgi dyplomów z lat 1991/92–1998/99 i od 1999/2000.

Uwagi: Stan na 16 X 2003 r.

⁵¹ Zarządzenie Ministra Edukacji Narodowej (Nr 1) z 16 I 1992 r. w sprawie zmiany struktury organizacyjnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, [w:] *Źródła do dziejów...*, cz. III, s. 53–54. *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] w latach 1982–1996*, s. 11.

⁵² Tamże, s. 129–130. W opracowaniu podano rok 1995/96, natomiast rok 1994/95 przyjęto za sprawozdaniem ZWO za rok 1994/95. Archiwum Katedry Edukacji Obronnej. *Sprawozdanie z działalności Zakładu Wychowania Obronnego Katedry Pedagogiki w roku akademickim 1994/95*.

Od września 1994 r. Zakładem Wychowania Obronnego, a następnie Katedrą Edukacji Obronnej kierował dr inż. Waldemar Kozaczyński. Od października 1994 r. podjął pracę w Zakładzie Wychowania Obronnego na stanowisku profesora nadzwyczajnego dr hab. Tomasz Biedroń⁵³.

W roku akademickim 1994/95 w Zakładzie Wychowania Obronnego pracowali: kierownik zakładu dr inż. Waldemar Kozaczyński, dr hab. Tomasz Biedroń, prof. nadzw. WSP, doc. dr hab. Sławomir Mazur, dr Janusz Wojtycza, dr Ryszard Wroński, mgr Franciszek Dryja, mgr Jan Ostojski, mgr Pelagia Szybka⁵⁴.

Od roku 1995/96 siedzibą Wydziału Pedagogicznego stał się budynek przy ul. Ingardena 4, gdzie również znalazł się Zakład Wychowania Obronnego⁵⁵. Wpłynęło to na znaczną poprawę warunków nauczania.

W roku 1995/96 zostały utworzone Studia Podyplomowe Wychowanie obronne, noszące od roku 2001/2002 nazwę Edukacja dla bezpieczeństwa. Studia, trwające początkowo trzy semestry, a od roku 1999/2000 dwa semestry, miały na celu przygotowanie czynnych nauczycieli posiadających stopień magistra innych specjalności do nauczania przysposobienia obronnego jako drugiego przedmiotu. Zajęcia obejmowały początkowo 330 godzin. W pierwszym roku na studia przyjęto 20 osób. Roczne studia podyplomowe zorganizowano w celu umożliwienia odnowienia, uzupełnienia i rozszerzenia wiedzy nauczycielom prowadzącym przedmiot przysposobienie obronne. Kierownikiem Studiów Podyplomowych był dr Ryszard Wroński⁵⁶.

Rok	1997	1999	2000	2001	2002	2003	Razem
liczba	19	22	22	33	21	25	142

Tabela 12. Absolwenci rocznych Studiów Podyplomowych Wychowanie obronne i Edukacja dla bezpieczeństwa w latach 1996–2003

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie. Dokumentacja Studiów Podyplomowych.

Uwagi: Do roku 1999/2000 Studia Podyplomowe trwały trzy semestry, potem dwa semestry.

Do roku 2001 pn. Wychowanie obronne, od roku 2001 pn. Edukacja dla bezpieczeństwa.

W roku 1996 Sławomir Mazur, Jan Ziarkowski i Janusz Wojtycza opublikowali poradnik metodyczny *Praca pozalekcyjna nauczyciela*⁵⁷.

⁵³ *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] w latach 1982–1996*, s. 131.

⁵⁴ Archiwum Katedry Edukacji Obronnej. *Sprawozdanie z działalności Zakładu Wychowania Obronnego Katedry Pedagogiki w roku akademickim 1994/95*.

⁵⁵ Decyzja Rektora WSP w Krakowie Nr 1/95 z 25 I 1995 r. w sprawie zagospodarowania budynku przy ul. Ingardena 4 po wykonaniu nadbudowy, [w:] *Wyższa Szkoła Pedagogiczna [...] w latach 1982–1996*, s. 143.

⁵⁶ R. Wroński, *Studia podyplomowe: wychowanie obronne w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1997, nr 2, s. 107–108. Por. A. Wieczorek, *Reminiscencje ze Studiów Podyplomowych „Wychowanie Obronne” w Krakowie*, „Przysposobienie Obronne – Obrona Cywilna w Szkole” 1998, nr 3, s. 177–178.

⁵⁷ S. Mazur, J. Ziarkowski, J. Wojtycza, *Praca pozalekcyjna nauczyciela. Poradnik metodyczny*, Kraków 1996.

W dniach 29–30 września 1998 r. obradowała Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Edukacja obronna na przełomie wieków” zorganizowana w ramach podsumowania badań statutowych prowadzonych pod kierownictwem dr. Ryszarda Wrońskiego. Dorobek konferencji został opublikowany w formie książkowej⁵⁸. W tym samym czasie ukazały się „Prace z Edukacji Obronnej II” w ramach „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego WSP” pod red. prof. Tomasza Biedronia, prezentujące opracowania pracowników Zakładu Wychowania Obronnego⁵⁹.

W lutym 1999 r. z Zakładzie Wychowania Obronnego podjął pracę na stanowisku profesora dr hab. Bogdan Tarasiuk⁶⁰.

Od roku 1999/2000 wprowadzono pięcioletnie stacjonarne studia magisterskie na kierunku pedagogika z wychowaniem obronnym i wychowaniem fizycznym. W roku 2001/2002 nie było naboru na te studia. W roku 2002/2003 zakończyli studia ostatni absolwenci studiów stacjonarnych pięcioletnich pedagogiki o specjalności wychowanie obronne (łącznie 309 absolwentów) oraz 2,5-letnich studiów magisterskich dla absolwentów wyższych szkół oficerskich (łącznie 177 absolwentów)⁶¹.

Z dniem 1 IX 2000 r. Katedra Pedagogiki została przekształcona w Instytut Nauk o Wychowaniu, a Zakład Wychowania Obronnego w wchodzącą w jego skład Katedrę Edukacji Obronnej⁶². Od grudnia 2001 r. funkcję jej kierownika pełni dr hab. prof. AP Zbigniew Kwiasowski. Od roku 2002/2003 pracę w Katedrze Edukacji Obronnej podjął dr hab. Stanisław Sterkowicz, prof. AWF w Krakowie. Z dniem 2 XI 2003 r. Rektor Akademii Pedagogicznej powierzył Katedrze Edukacji Obronnej prowadzenie szkolenia studentów w zakresie przysposobienia obronnego⁶³.

W roku akademickim 2003/2004 w Katedrze Edukacji Obronnej pracowali: kierownik dr hab. prof. AP Zbigniew Kwiasowski, prof. dr hab. Stanisław Sterkowicz, dr hab. prof. AP Tomasz Biedroń, dr hab. prof. AP Bogdan Tarasiuk, doc. dr hab. prof. AŚ w Kielcach Sławomir Mazur, dr Jan Ostojski, dr Janusz Ropski, dr Janusz Wojtycza, lek. med. Ireneusz Kowalewski, mgr Tadeusz Durmała, mgr Roman Krawczyński, mgr Pelagia Szybka.

⁵⁸ *Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków. Materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej zorganizowanej w ramach badań statutowych w WSP w Krakowie w dniach 29–30 września 1998 roku*, red. R. Stępień, R. Wroński, Kraków 1999. Por. R. Wroński, *Ogólnopolska Konferencja Naukowa „Edukacja obronna młodzieży na przełomie wieków”*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” t. 200:1999, s. 153–155.

⁵⁹ „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie” t. 200:1999.

⁶⁰ Archiwum Katedry Edukacji Obronnej. *Sprawozdanie z działalności Zakładu Wychowania Obronnego Katedry Pedagogiki w roku akademickim 1998/99*.

⁶¹ Dokumenty Instytutu Nauk o Wychowaniu. *Działalność Zakładu Wychowania Obronnego w latach 1998–2000*.

⁶² Zarządzenie Nr R – 9/2000 Rektora Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie z dnia 30 VIII 2000 r. w sprawie zmian organizacyjnych w Uczelni.

⁶³ Zarządzenie Rektora Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej Nr R–26/2003 z 17 XI 2003 r. w sprawie wprowadzenia w Akademii Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie programu przysposobienia obronnego.

Rocznik	I	II	III	IV	V	Razem
liczba	80*	65	–	55	18	218

Tabela 13. Studenci magisterskich studiów dziennych na kierunku pedagogika z wychowaniem obronnym i wychowaniem fizycznym w roku 2003/2004

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie.

Uwagi: Stan na 10 X 2003 r.

* – w tym 15 studentów o statusie wolnych słuchaczy.

Rodzaj studiów	zawodowe			magisterskie		Razem
	I	II	III	I	II	
rocznik						
liczba studentów	42	53	45*	55	52	247

Tabela 14. Studenci studiów zaocznych kierunku pedagogika – specjalność wychowanie obronne w roku 2003/2004

Źródło: Dziekanat Wydziału Pedagogicznego Akademii Pedagogicznej w Krakowie.

Uwagi:

Stan na dzień 16 X 2003 r.

* – w tym 1 osoba na urlopie dziekańskim.

*

W okresie blisko półwiecza kształcenia nauczycieli przysposobienia wojskowego i przysposobienia obronnego w Wyższej Szkole Pedagogicznej, a obecnie Akademii Pedagogicznej, nastąpiły znaczne zmiany, będące wynikiem ewolucji systemu szkolnego, a potem także transformacji społeczno-politycznych. Wykształcił się samodzielny kierunek studiów, przygotowujący nauczycieli do nauczania przysposobienia obronnego. Absolwenci kierunku, których łączna liczba znacznie przekroczyła dwa tysiące, zasilili kadry resortu oświaty, nie tylko jako nauczyciele przysposobienia obronnego, ale często także dyrektorzy szkół. Inni podjęli pracę w służbach mundurowych. Wreszcie liczna grupa absolwentów studiów zaocznych i podyplomowych uzyskała dodatkowe kwalifikacje i poszerzyła swoją wiedzę. Proces doskonalenia form i metod kształcenia trwa nadal, co świadczy o żywotności kierunku i tym, że jego absolwenci są oczekiwani w szkołach i instytucjach związanych z obronnością państwa. Potwierdza to liczba kandydatów i studentów odbywających studia.

Równolegle do rozwoju programu studiów nastąpił rozwój jednostki prowadzącej studia na tym kierunku. Z powołanego w 1974 r. Zakładu, rozwinęła się Katedra Edukacji Obronnej, zatrudniająca pięciu samodzielnych pracowników nauki. Ponadto pracownikami Zakładu Wychowania Obronnego byli w przeszłości, obecnie profesorowie: prof. dr hab. Bronisław Siemieniński, prof. dr hab. Marian Śnieżyński i prof. dr hab. Paweł Tyrała. Kierownikami seminariów magisterskich byli m.in. prof. dr

hab. Zygmunt Ruta, prof. dr hab. Michał Śliwa i prof. dr hab. Władysław Wic. Pracownicy Katedry prowadzą badania i przygotowują rozprawy naukowe, a potencjał naukowy Katedry uzasadnia plany dalszego rozwoju jednostki⁶⁴.

Civil Defence Teacher Training at the Cracow Higher Teacher Education School and Cracow Pedagogical University

Abstract

Military training was introduced into secondary schools at the beginning of the fifties of the twentieth century in Poland. In the years 1955–1960, at the Higher Teacher Education School (WSP) in Cracow, there functioned a Selection and Examining Committee for teachers of military training, which granted qualifications to candidates from all over the country. From 1968 to 1971, at WSP in Cracow there was organised a Year Course of Military Training for women teachers who were university graduates. Then a geographical specialisation with military training was opened in the form of a three-year course of vocational studies. In the academic year 1973/74, military training was introduced at the pedagogical department, there. The Department of Defence Education was created in order to organise education as well as academic and research activities in the field. The didactic model underwent considerable alterations in subsequent years. Beside the courses of regular studies, extramural courses were opened, two-year MA studies, and then also post-graduate studies. The major change came in 1982 with a new profile of education and a new name of defence training. In 1987, there was a comeback to defence training at the pedagogical faculty. The Post-Graduate Studies were organised in the academic year 1995/96, which since 2001/2002 was bearing the name of „Education for Safety”, and since 1999/2000 a regular course of MA studies at the pedagogical faculty with defence training and physical education was organised. Since September 2000, the Department of Defence Education was transformed into the Chair of Defence Education, which was included in the Institute of Educational Sciences at the Pedagogical Academy. Over the period of a quarter of a century an independent course of studies was created with the number of over two thousand graduates, who work for the department of education and so called ‘uniform service’. Numerous teachers acquired additional qualifications. The process of improving curricular contents has continued, and attractiveness of the specialisation is confirmed with the number of candidates and students (the current number of students in different forms of studies being 500).

⁶⁴ Autor dziękuje dr. Tadeuszowi Siudzie, długoletniemu współpracownikowi ZWO, za konsultację tekstu artykułu.